

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Регіональний комплексний Науково-методичний центр
інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ

Електронний збірник матеріалів

**II Регіональної
науково-практичної конференції**

**«Виховання особистості в контексті
реформування української школи і розвитку
педагогічної науки»
(пам'яті професора С. Г. Карпенчук)**

17 жовтня 2019 року

Рівне – 2019

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Регіональний комплексний Науково-методичний центр
інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ

Електронний збірник матеріалів

**II Регіональної
науково-практичної конференції**

**«Виховання особистості в контексті
реформування української школи і розвитку
педагогічної науки»
(пам'яті професора С. Г. Карпенчук)**

17 жовтня 2019 року

Рівне – 2019

Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки (пам'яті професора С. Г. Карпенчук): Електронний збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної конференції. – Рівне: РДГУ. – 2019. – 165 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 31 жовтня 2019 р.)

Вашій увазі пропонуються матеріали II Регіональної науково-практичної конференції «Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки», присвяченої ювілею педагогічної діяльності відомої вченої, історика педагогіки, доктора педагогічних наук, професора Світлани Григорівни Карпенчук.

**Карпенчук Світлана Григорівна
(1948–2019)**

ЗМІСТ

Слово до читачів	7
Петренко О. Б. Персоналія С. Г. Карпенчук у контексті реформування освіти й виховання в Україні.....	9
Максимчук Б. А., Максимчук І. А. Вінницький період у становленні особистості професора С. Г. Карпенчук.....	13
Баліка Л. М. Педагогічка партнерства в контексті реформування нової української школи.....	19
Гринькова Н. М. Дослідження ефективності виховного процесу: від теорії до практики (за С. Г. Карпенчук).....	24
Нечипорук Л. І. Проблема учнівського самоврядування як засобу соціалізації підростаючого покоління в педагогічній спадщині С. Г. Карпенчук.....	28
Стельмашук Ж. Г., Радько А. В. Питання виховної роботи у педагогічній спадщині С. Г. Карпенчук.....	34
Петрук Л. П. Про формування ідеалів та віру молоді.....	38
Ціпан Т. С. Науково-педагогічна спадщина професора Карпенчук С. Г.....	44
Чередняк Ю. М. Життєві, творчі й наукові перетини Б. Н. Мітюрова та С. Г. Карпенчук.....	48
Бондарець М. А. А. Макаренко про проблему «морально дефективного дитинства».....	54
Коваль К. Ю. Роль філософії освіти в реформуванні освітньо-виховного простору України: актуалізація ідей С. Г. Карпенчук.....	57
Петренко І. Ф. С. Г. Карпенчук про роль особистості педагога у формуванні освітнього простору.....	61
Поліщук І. В. Кафедра теорії і методики виховання РДГУ як осередок творчої реалізації відомих педагогів сучасності (Т. Д. Дем'янюк та С. Г. Карпенчук).....	65
Синіцька Н. В. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності за умов реалізації концепції «Нова українська школа».....	70
Бабяр А. А. Аналіз використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у працях.....	74

С. Г. Карпенчук.....	
Буднік А. М. Психолого-педагогічні особливості правового виховання учнів молодшого шкільного віку.....	77
Голощук В. П. Сутнісні характеристики адаптації першокласників до шкільного навчання.....	86
Єремейчук Х. В. Важковиховуваність особистості як педагогічна проблема.....	91
Жданюк А. В. Використання елементів акторської майстерності в професійній діяльності вчителя Нової української школи.....	96
Зарішнюк І. І. Сутність і структура педагогічної технології.....	100
Зінькова О. П. Способи подолання шкільної неуспішності учнів молодшого шкільного віку.....	105
Казмірук О. П. Використання педагогічної спадщина Василя Сухомлинського у підготовці сучасного педагога.....	112
Кибукевич Ю. І. Психолого-педагогічні та вікові особливості превентивного виховання учнів початкових класів.....	117
Костецька А. О. Особливості роботи вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми.....	126
Корнійчук О. В. Вікові особливості фізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку.....	132
Мага Р. Я. Особливості формування самооцінки учнів молодшого шкільного віку.....	135
Онищук О. В. Дефініція поняття «обдарованість» з точки зору сучасних дослідників.....	139
Островська Г. Г. Форми і методи туристсько-краєзнавчої діяльності в закладах позашкільної освіти.....	143
Павлюк І. В. Формування у молодших школярів знань про пожежну безпеку у виховній позакласній роботі як психолого-педагогічна проблема.....	147
Шандрук І. І. Освітнє середовище університету як засіб патріотичного виховання майбутніх вчителів початкової школи.....	155
Шатнік В. І. Військово-спортивна гра «Сокіл» («Джура») як форма патріотичного виховання учнівської молоді	159

Слово до читачів

Державотворчі процеси в Україні, розвиток українського суспільства на засадах гуманізації та демократизації зумовили суттєві зміни пріоритетів і цінностей у сучасній освіті, характерною ознакою якої є поєднання традицій, досвіду з інноваціями. Реформування освіти й виховання спонукає до переосмислення сучасного освітнього простору, історії розвитку національної педагогічної думки та досвіду української школи. Набуває особливої актуальності звернення до педагогічної персоналії – творчої біографії культурно-освітніх діячів, учених, педагогів минулого та систематизованого висвітлення сукупності їх педагогічних поглядів, як до однієї із важливих моделей розгляду вітчизняного педагогічного дискурсу.

Загальновідомо, що наукова біографія та творчий доробок будь-якого громадського діяча, просвітника виступає не лише адептом його наукових рефлексій, педагогічних поглядів, а й свідченням світоглядних позицій, життєвої концепції, які є унікальним віддзеркаленням соціальних процесів історичної епохи.

Вивчення, конструктивний аналіз педагогічної персоналії дає змогу не лише осмислити цілісну картину історико-педагогічного процесу в Україні, а й відкрити новий зміст, нові грані раніше досліджених наукових явищ та феноменів, дозволяє розширити та поглибити ареал вітчизняної педагогічної думки у діахронічному вимірі. Розгляд життєдіяльності та наукової спадщини представників регіональної педагогічної думки у контексті історичної епохи нині виступає популярним інструментом дослідження та реконструкції феноменів та фактів історико-педагогічної науки.

Регіональним комплексним Науково-методичним центром інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ започатковано низку конференцій, проведенням яких актуалізуємо імена педагогів Рівненщини на новому рівні, розглядаючи педагогічну персоналію в сукупній системі особистісних, соціальних та внутрішньонаукових детермінант, вивчаючи історію педагогічної думки, реформування освіти через історію людського життя й

діяльності, через біографії педагогів минулого. Так, у травні цього року ми провели Першу регіональну науково-практичну конференцію «Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій», присвячену Т. Д. Дем'янюк.

Друга регіональна науково-практична конференція «Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки» присвячена ювілею педагогічної діяльності відомої вченої, історика педагогіки, доктора педагогічних наук, професора Світлани Григорівни Карпенчук. Ім'я Світлани Григорівни сьогодні знають не лише в Рівному та Вінниці, а у всій країні, насамперед, відома професор Карпенчук С. Г. своїм внеском у дослідження педагогічної спадщини класиків педагогіки, особливо А. С. Макаренка. Значний інтерес становлять підручники С. Г. Карпенчук з філософії освіти, теорії і методики виховання, самовиховання і т. п.

Вважаємо, що вивчення діяльності С. Г. Карпенчук в контексті регіонального дискурсу дасть змогу здійснити ще багато відкриттів як стосовно творчої спадщини ученої, так і стосовно її впливу на виховний контекст епохи. Перспективи такого вивчення вбачаємо у вивченні матеріалів приватної колекції ученої задля створення цілісного наукового портрету видатної нашої колеги – Світлани Григорівни Карпенчук.

Сподіваємося, що запропоновані матеріали стануть в нагоді керівникам закладів освіти, методистам, учителям, студентам, аспірантам і докторантам, а також усім, хто цікавиться питаннями освіти і виховання.

Від імені колективу кафедри
завідувач кафедри теорії
і методики виховання,
доктор педагогічних наук, професор,
директор Регіонального комплексного
науково-методичного центру
інноваційних технологій
освітнього процесу РДГУ

О. Б. Петренко

Ціпан Т. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ
м. Рівне*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА КАРПЕНЧУК С. Г.

Науково-педагогічна спадщина доктора педагогічних наук, професора, академіка Української Академії Акмеологічних наук, професора кафедри теорії і методики виховання Карпенчук Світлани Григорівни вагома і помітна: це програми, концепції, підручники, навчально- і науково-методичні посібники, більше 150 наукових публікацій у колективних наукових збірниках, на сторінках вітчизняних видань, в засобах масової інформації, численні виступи перед науковцями, педагогами, учнівською і студентською молоддю.

У своїх дослідженнях Світлана Григорівна виступала і як педагог-теоретик, і як педагог-практик. Коло її наукових інтересів було різнобічне. Це праці спрямовані на розвиток професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя, побудову інноваційної шкільної системи виховання, на моральне виховання зростаючої особистості та самовиховання. Її шлях до цих аспектів наукового знання визнавався запитами широкої соціальної практики, проблемами освіти щодо підвищення ефективності морального виховання і всебічного розвитку особистості.

Одним з вагомих напрацювань вченої є дослідження педагогічних поглядів А. С. Макаренка у світлі філософських, психологічних і педагогічних теорій та можливі варіанти інтегрування його системи в контекст сучасної педагогіки на методологічному, теоретичному та організаційно-методичному рівнях. Проблема впровадження педагогічної технології виховання А. Макаренка в сучасних умовах розвитку вітчизняної освіти відображені в її докторській дисертації «Педагогічна технологія А. С. Макаренка і сучасність»,

монографії «На зорі макаренкознавства», а також наукових статтях: «Педагогічна технологія А. С. Макаренка в контексті сучасної педагогіки», «Педагогічні ідеї А. С. Макаренка: гуманістичні контексти», «Макаренкознавство в Україні: аспекти історії, теорії і практики», «Синтез у педагогічному досвіді А. С. Макаренка: контекстуальний аналіз». Потреба у самоствердженні, самореалізації і саморозвитку власного досвіду супроводжувала Світлану Григорівну на всіх етапах її професійного становлення. Вона намагалася дотримуватися духовного заповіту А. С. Макаренка: «У людини має бути єдина професія – вона повинна бути Людиною».

Її напрацювання в цьому напрямку викликали жваву дискусію в наукових колах, про що засвідчує її спілкування з членами міжнародної асоціації макаренкознавців. Наукові діалоги з односторонніми допомагали професору Карпенчук С. Г. формувати самостійність, відкритість, стимулював процес самоудосконалення, саморозвитку і постійного самооновлення.

Вагомий внесок проф. Карпенчук С. Г. здійснила в розробку теорії і методики виховання як цілісного педагогічного процесу. Аналізуючи сутність і структуру цілісного освітнього процесу професор Карпенчук С. Г., як і інші вчені, виокремлювала в ньому два найважливіші компоненти – навчання і виховання. Ведучим вона вважала виховання, яке пов'язане з формуванням в людини моральних норм і правил, прийнятих у суспільстві. На її думку, якщо змалку у зростаючій особистості не сформувати звичку до моральної самодисципліни, порядку і відповідальності, то ставши дорослою людиною, вона стане людиною безвідповідальною і неуспішною. Результати її наукових напрацювань в цьому напрямку відображені в книгах та науково-методичних посібниках: «Виховний процес; вивчення ефективності», «До вершин досконалості...»,

«Теорія і методика виховання», «Педагогічна герменевтика, «Вчимося і учимося мислити».

У роботах проф. Карпенчук С. Г. було поставлено методологічне питання про розвиток позитивного ставлення особистості до соціально-значущої праці, до підвищення її особистісного значення, формуванню у вихованців почуття честі і особистої гідності. Ці якості розглядалися нею як один з критеріїв моральної вихованості, оскільки поняття «честь» і «почуття власної гідності» знаходяться на вершині всієї системи особистісних якостей, увінчують весь процес морального виховання і є його підсумковим результатом. В цьому значенні честь і почуття власної гідності є результатом виховання патріотизму і культури міжнаціональних стосунків, гуманізму і працелюбства, дисциплінованості і культури поведінки, а також досягнення успіхів в навчанні, трудовій діяльності, спорті та інших соціально значущих видах діяльності, які мають моральну акцентуацію і соціальну спрямованість.

Велику увагу професор Карпенчук С. Г. приділяла особистісному підходу до організації виховання. Сутність проблеми самовиховання вона розкрила у своїх працях «Самовиховання особистості», «Години спілкування з проблем морально-етичного самоформування особистості», зробивши акцент на такі гуманістичні принципи виховання, як опора на позитивні якості особистості, її потреби і інтереси, прагнення до саморозвитку своїх природних задатків. На її думку, основою функцією педагога у технології самовиховання є створення відповідних умов і стимулювання активності студентів, тобто цілеспрямований педагогічний супровід саморозвитку особистості, що ґрунтується на гармонізації цілей виховання і самовиховання. Розроблені нею методи діагностики самовиховання особистості сприяють удосконаленню роботи педагогічних працівників закладів освіти.

Професор Карпенчук С. Г. була переконана, що педагогічна наука повинна розвиватися на основі методологічного принципу історизму, тобто з урахуванням історичного аналізу теорії і практики освітнього процесу попередніх епох. Вона вважала, що історико-педагогічні матеріали дозволяють правильно оцінити наукові досягнення минулих років і дають методологічний орієнтир при вивченні сучасних педагогічних явищ і фактів. На думку професора, на кожному етапі свого історичного розвитку педагогіка може вирішувати освітньо-виховні проблеми, опираючись на праці видатних філософів, педагогів, психологів. Ідеї антропологічних наук слугували для неї не тільки підґрунтям для обґрунтування методології виховання, але й допомагали поглибленню розуміння процесуальної сутності виховання, методики і особливостей його організації з учнями різного віку і рівня вихованості. Посилання на ідеї видатних сучасних філософів глибоко проаналізовані в її монографії «Філософія освіти», де філософська аргументація дається кожному напрямку виховної роботи в школі, основним методам і формам виховання.

Професор Карпенчук С. Г. у контексті дослідження філософських проблем розглядала педагогіку у вимірах інтердисциплінарності, на основі між предметної взаємодії, що дозволяє екстраполювати досягнення сучасних наук у педагогічну теорію і практику.

У процесі розробки теорії і методики виховання проф. Карпенчук С. Г. підкреслювала, що основними джерелами педагогічних знань є масова педагогічна практика і передовий досвід організації виховного процесу. При цьому Світлана Григорівна зазначала, що емпіричний досвід, практика роботи кращих вчителів школи, дають науково-обґрунтоване пояснення закономірностей організації виховання. Вона була організатором та науковим керівником наукових проблем «Формування синтетичного мислення в умовах реалізації

моделі інноваційного навчального закладу «Акме-школа» експериментального закладу всеукраїнського рівня Рівненський навчально-виховний комплекс «Колегіум» та «Формування особистості європейського типу в умовах реалізації нової моделі «Акме-школа» на базі комунального закладу Бугринський агротехнічний ліцей і загальноосвітня школа I-II ступенів Гошанського району Рівненської області. Узагальнені результати відображені в книгах «Працюємо в умовах експерименту: від теорії до практики», «Школа-кооперація», написаних у співпраці з учасниками експерименту.

Наукові напрацювання професора Карпенчук С. Г. є надбанням вітчизняної педагогічної науки і нині використовуються в узагальненій формі в закладах середньої та вищої освіти. А творчий шлях Світлани Григорівни є прикладом відданості найгуманнішій справі – навчанню і вихованню майбутніх педагогів, учнівської та студентської молоді.

Чередняк Ю. М.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ,

м. Рівне

ЖИТТЄВІ, ТВОРЧІ Й НАУКОВІ ПЕРЕТИНИ

Б. Н. МІТЮРОВА ТА С. Г. КАРПЕНЧУК

Відомий український історик педагогіки Борис Никифорович Мітюров (29 травня 1910 р. – 7 жовтня 2007 р.) 3 вересня 1973 р. по серпень 1986 року Б. Мітюров завідував кафедрою педагогіки Рівненського державного педагогічного інституту ім. Д. З. Мануїльського, з 1986 р. по 1994 р. – працював професором цієї кафедри. В цілому розвитку цієї кафедри учений віддав двадцять один рік свого життя. На момент приходу до керівництва Б. Н. Мітюрова у складі кафедри було 8 викладачів, з них – 2 кандидати наук, 6 осіб без наукового ступеня [3, с.230], на кінець його діяльності в